מפניני הפרשה - מאמר

מדוע נענשו החיה והבהמה בדור המבול?

המבול היורד על הארץ מכלה את הכל - את האדם, את החיה ואת העוף, החל מהיצורים הגדולים ועד לשרץ השורץ על הארץ - השמדה כללית של כל היקום. מדוע? מפני ש"**מלאה הארץ חמס**" ומפני ש"**השחית כל בשר את דרכו על הארץ**". סיבה זו ברורה כאשר מדובר בבני האדם. אולם נשאלת השאלה - מדוע נענשו גם בעלי החיים, בשל מעשיהם של בני האדם? בדברי חז"ל ניתן למצוא שלוש גישות שיש בהן כדי לענות על שאלה זו.

בגמרא מסכת סנהדרין דף קח. מובאת דעת ר' יוחנן שגם בעלי החיים השחיתו את דרכם - "**כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ**" (**בראשית פרק ו'**) - **אמר רבי יוחנן: מלמד שהרביעו בהמה על חיה, וחיה על בהמה, והכל על אדם, ואדם על הכל**". כלומר, החיות נטלו חלק שווה בקלקול, ועל כן נענשו.

על שיטה זו קשה: הלא רק לאדם נתנה בחירה חופשית ועל כן רק האדם מצווה לשמור את חוקי התורה. אם כן, מדוע נענשו בעלי החיים על מעשיהם הרעים? האם ניתן לדרוש מבעלי החיים הפועלים מתוך אינסטינקטים טבעיים שיגברו על יצרם? האם ראוי להעניש על התנהגותם המקולקלת?

בהמשך אותה גמרא מובאת דעת רבי יהושע בן קרחה בעניין זה: "**ויימח את כל היקום אשר על פני האדמה**" (**בראשית פרק ז'**) **אם אדם חטא, בהמה מה חטאה?** - **תנא משום רבי יהושע בן קרחה: משל לאדם שעשה חופה לבנו, והתקין מכל מיני מעודה. לימים מת בנו, עמד ופזר את חופתו. אמר, כלום עשיתי אלא בשביל בני, עכשיו שמת - חופה למה לי? אף הקדוש ברוך הוא אמר: כלום בראתי בהמה וחיה - אלא בשביל אדם, עכשיו שאדם חוטא - בהמה וחיה למה לי?** - כלומר לשיטת ר' יהושע בן קרחה הפסוק "**כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ**" מתייחס לאדם בלבד, כדוגמת הפסוק "**יבוא כל בשר להשתחוות לפני אמר ה'**", ובעלי החיים לא השחיתו את דרכם, הסיבה לכך שהושמדו היא בגלל היותם חסרי תועלת ללא קיום האדם.

במשנה במסכת שבת דף קטז: מובא: "**משנה. מצילין תיק הספר עם הספר. ותיק התפילין עם התפילין**..." ובמדרש תנחומא פרשת בראשית סימן כא' מובא: "...**כך שנו רבותינו מצילין תיק הספר עם הספר, ותיק התפילין עם התפילין. הרי שנו רבותינו כל כתבי הקדש מצילין אותן מפני הדליקה, למה כדי שלא ישרפו דברי תורה, ותיק הספר מפני מה מצילין אותו, כדי שלא ישרף, וכי דברי תורה כתובין בתוכו, אלא בשביל שהוא דבוק לספר זכה להינצל עמו...אוי להם לרשעים ולדבוקים עימהם, ואשריהם לצדיקים ולדבוקיהם, מה כתיב בהם בדור המבול?** "**ויימח את כל היקום**" (**בראשית ז'**) - **אם אדם חטא בהמה מה חטאת, אלא אוי להם לרשעים ולדבוקים שהם מחייבין עצמן ודובקיהם**".

כלומר על פי מקור זה, הסיבה להשמדת בעלי החיים היא, מפני שכאשר נענש החוטא הוא סותף איתו את הסביבה הקרובה לו וגורם לה עונש ואבדון. כך קרה גם במעשה קורח ועדתו: עבדים ושפחות ובני בית היו לו, ונענשו בכלל הרכוש שלהם שהם לקו בגופם ובממונם.

מכאן אפשר ללמוד על החשיבות להימצא בקרבת אנשים טובים וצדיקים. אולם יותר מכך, נלמד עד כמה מחויבים אנו בעצמו להשתדל להיות טובים יותר, שהרי למעשינו ודרך חיינו יש השלכה ואחריות רבה, לא רק כלפי עצמנו אלא כלפי סביבתנו הקרובה ועל כלל עם ישראל.

בין אדם לחבירו

לעיתים בשיעור או בכינוס חברתי וכדומה שמישהו אומר דבר שטות. חשוב לדעת שבמקרה כזה אסור לנוכחים שם להפנות את המבט כדי לראות מי הדובר, מפני שע"י כך מלבינים פניו ומתבכבדים בקלונו.

יש להיזהר לא לכנות שם רע לחבירו, ואם מתכוון לבייש בכינוי זה, אסור לכנותו בכינוי זה גם אם חבירו רגיל באותו כנוי.

שני בני אדם המשוחחים בינים ובא אדם שלישי ומתחיל לדבר עם אחד מהם ומתעלם מן השני הרי הוא פוגע בכבוד השני ומצערו.

שואל ומשיב

שאלה: האם מותר לתת עלי מנטה או נענע בשבת, לתוך כוס תה חם?

תשובה: שנינו במשנה שבת קמה: כל שבא בחמין בערב שבת, שורין אותו בחמין בשבת, וכל שלא בא בחמין מערב שבת מדיחין אותו בחמין בשבת, חוץ מן המליח הישן וקוליים האיספנין שהדחתן היא גמר מלאכתן. וכתבו התוספות בשבת לט. כל שבא בחמין בערב שבת, כלומר שנתבשל לגמרי, שורין אותו בחמין אפילו בכלי ראשון. וכל שלא בא בחמין מערב שבת מדיחין אותו. פירוש זה ברור לפי דעת הרשב"ם שסובר שעירוי מכלי ראשון דינו ככלי שני שאינו מבשל. אבל לפי דעת רבינו תם שעירוי כדין כלי ראשון שמבשל, חייבים לומר שמדיחים אותו הכוונה בכלי שני, ואם כן מדוע רק מדיחים, הרי מותר גם לשרות בכלי שני, שכלי שני אינו מבשל?! ואומר ר"י שהטעם הוא מפני שנראה כמבשל. וכן פסקו הב"ח ומגן אברהם בשיח' ט"ו. ומשנה ברורה - ס"ק ל"ד.

הרמב"ם כתב בפרק כב' מהלכות שבת - ח': ודבר שהוא צונן מעיקרו, ולא בא בחמין מעולם, מדיחים אותו בחמין בשבת, אבל אין שורין אותו בחמין בשבת. אם כן לדעת הרמב"ם אין איסור לשרות אלא בכלי ראשון, ובכל זאת מותר להדיח מכלי ראשון, שכיון שנעשה דרך הדחה בעלמא, אינו מתבשל. ולעולם שריה בכלי שני מותרת. ובפרט לפי מה שכתב בערך השולחן יורה דעה סימן ס"ח - סק"ו שלדעת הרמב"ם יש לומר שעירוי אינו מבשל כלל, אלא רק מבליע ומפליט. וכן כתב בשו"ת "גנת ורדים" אורח חיים כלל ג' - סימן ה', ובפרט שמדובר באיסור מדרבנן שנוקטים בו כדברי המיקל.

אם כן יש להתיר לשים עלי מנטה לתוך כוס תה חם שהיד סולדת בו, שבכלי שני מותרת אף שריה, וכל שכן שיש מקום לומר שדין עלי מנטה כדין תבלין הבאים למתק התבשיל שבקדירה, שהתירו התוספות אף לתירוץ הראשון. וכן המנהג להקל בזה, והנח להם לישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם.

סיכום: מותר לתת עלי מנטה ונענע אל תוך כוס תה חם אעפ"י שהיד סולדת בו, וכן מנהג רוב הספרדים והאשכנזים מהמירים בזה ומתירים רק בכלי שלישי. (עפ"י שו"ת יחווה דעת חלק ו' סימן כב')

מפניני הפרשה - רעיון

ללמד שבחו

"**אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה...את האלוקים התהלך נח**" (פרק ו' פסוק ט') נשאלת השאלה מה כוונת התורה בהדגשת שלושת תכונותיו אלו של נח - "צדיק", "תמים" ו"את האלוקים התהלך נח"? - הרב שלום משאש זצ"ל מבאר בספרו ו "חם השמש" - שבזה כיוונה התורה את שבחו כנגד שלש עבירות שהיו בדורו, והם עבודה זרה, עריות וגזל ובכולם היה נח שלם.

צדיק - כנגד העריות, שכל הנשמר מעריות נקרא צדיק, שעל זה נקרא יוסף הצדיק, ויש רמז בזה, שצדיק בגימטריא ר"ד, שרד ביצרו.

תמים - מגזל, אינו בעל תחבולות לרמות, מי שלא יודע לרמות, נקרא איש תם.

עבודה זרה - את האלוקים התהלך נח ולא עבד עבודה זרה.

אולם לפי פירושו יש להקשות, מדוע להלן נאמר: "**כי אותך ראיתי צדיק בדור הזה**" (פרק ז'-א') ולא נאמר עוד "**תמים**"? נראה להשיב שכידוע חי נח בדור המבול ודור ההפלגה. דור המבול היה מושחת מבחינה מוסרית – "**כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ**" – והניגוד לכך הוא המושג "**צדיק**", כפי שהובא לעיל. לעומת זאת דור ההפלגה היה מושחת מבחינת האמונה, כפי שאומרים חז"ל שאמרו אנשי דור ההפלגה: "**נעשה קרדומות ונעלה לשמים ונלחם עמו**" – והניגוד לכך הוא המושג "תמים" – "**תמים תהיה עם ה' אלוקיך**".

לפיכך, כאשר הדברים אמורים בתולדות חייו של נח בכלל – "אלה תולדות נח" – כי אז מספרת התורה, שגם בשני הדורות בהם חי נח "בדורותיו" – היה יוצא מן הכלל בדור המבול היה "צדיק" ובדור ההפלגה היה "תמים". ואילו כשאין הדברים אמורים אלא "**בדור הזה**" – בדור המבול בלבד – נאמר רק "צדיק", שהוא ניגודו של דור זה.

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

מנחם יצחק בן שמואל חיים הילמן ע"ה

חיים בן תמר ואברהם סהר ע"ה | ניר בן דרורה ארזוני ע"ה

שלמה בן סוליקא אלבז ז"ל | ר' מכלוף בן נונה הכהן ז"ל

זכריה בן יונה ומנשה תנעמי ז"ל | אהרון בן שרה שרון ע"ה

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

שרה (קרין) בת חווה יורקביץ ז"ל | עמל בת נג'י וג'ורג'יה נחום ז"ל

שרה שרה בת מרים כהן ע"ה | שרה בת אליהו יונגר ע"ה

סימה בת אסתר שבת ז"ל | סימונה בת מרסדס אלמליח ע"ה

מרסדס אוריה עמר ע"ה והי"ד בת רחל ושלמה הי"ו

בס"ד ה' לחודש כסלו ה'תשפ"ד
שנה שלושים גליון מספר 04
יוצא לאור על ידי שמעון בוחניק
רב קהילה בישוב חשמונאים

קול ששון

פרסומים תורניים
בהלכה, הגות, אגדה ופרשת שבוע
ע"ש ששון בן שמחה לבית בוחניק ז"ל

שבת קודש
פרשת נח
מפטירים

"רני עקרה לא ילדה"
(ישעיה פרק נד')

חשמונאים (שעון קיץ)
כניסת שבת וחג: 17:44
יציאת שבת וחג: 18:42
זמן רבנו תם: 19:14

מהלכות הכוונה בברכת אשר יצר עפ"י שו"ע בסימן ה' ופוסקים אחרונים

הקדמה

אחת הברכות הראשונות שמברך האדם בשם ומלכות בהשכמת הבוקר היא ברכת 'אשר יצר'. להלן נבאר את הכוונה שיש לכוון בברכה זו.

מקור בתלמוד

המקור לחובת אמירת ברכת 'אשר יצר' אחרי "עיית צרכין' הוא בגמרא מסכת ברכות ס: "**הנכנס לבית הכסא, אומר: התכבדו מכובדים...כי נפיק (כשיוצא) אומר: ברוך אשר יצר את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים חלולים חלולים גלוי וידוע לפני כסא כבודך שאם יפתח אחד מהם או אם יסתם אחד מהם אי אפשר לעמוד לפניך. מאי חתימת הברכה? (מהי חתימת הברכה) - אמר רב: רופא חולים. אמר שמואל: קא שוינהו אבא לכולי עלמא קצירי! (כל העולם חולים?) אלא: רופא כל בשר. רב ששת אמר: מפליא לעשות. אמר רב פפא: הלכך נמרינהו לתרוייהו, רופא כל בשר ומפליא לעשות.**

מפרש רש"י: שאם יפתח אחד מהם - מן החללים, כגון הלב או הכרס או המעיים. או אם יסתם אחד מהם – מן הנקבים הפתוחים, כגון הפה או החוטם או פי הטבעת, יפתח קאי אחללים (ביחם לחלולים), יסתם קאי אנקבים (ביחם לנקבים). רופא כל בשר - כנגד היציאה, שהיא רפואת כל הגוף. ומפליא לעשות - כנגד שהגוף חלול כמו נאד, והנאד הזה אם יש בו נקב אין הרוח עומד בתוכו, והקב"ה ברא את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים הרבה, ואעפ"י כן הרוח בתוכו כל ימי חייו, וזו היא פליאה וחכמה.

פסיקת הרמב"ם

וכן פסק הרמב"ם בהלכות תפילה ונשיאת כפיים פרק ז' הלכה ה': "...**אחר שיצא מברך ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר יצר את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים חלולים חלולים...**"

פסיקת הטור

וכן פסק הטור אורח חיים סימן ו' ובפסיקתו ביאר מקצת מתוכן הברכה: "**ויברך ברכת אשר יצר וכו' חלולים חלולים, ולא יאמר חללים חללים, רמז לדבר חלולים חלולים - עולה רמ"ח כחשבון איברי האדם עיין בפרק ו' דאחלות ושם מונה כל רמ"ח איברים שבאדם. אי אפשר להתקיים: כדאיתא במסכת נדה כל זמן שתינוק במעי אמו טבורו פתוח ופיו סתום יצא לאויר העולם נפתח הסתום ונסתם הפתוח שאלמלא כן אי אפשר לעמוד ומפליא לעשות כדאיתא במדרש כי גדול אתה ועושה נפלאות האדם דומה לנאד מלא רוח ואם יעשה אדם בנאד נקב כחודה של מחט הרוח יוצא והאדם מלא נקבים ורוחו משתמרת בתוכו חרי עושה נפלאות**"

פסיקה להלכה בשו"ע

מרן בשוו"ע בדרך כלל מתמקד בפסיקת ההלכה ולא בביאור נוסחי הברכות והתפילות.

אולם באופן חריג בפסיקת מרן להלכה סימן ו' לגבי ברכת 'אשר יצר' מרן מתייחס וכותב ביאור לנוסח הברכה. "**כשיצא מבית הכסא יברך: אשר יצר את האדם בחכמה - שבריאת האדם היא בחכמה נפלאה. ויש מפרשים על שם שהנוקב דומה לנוד מלא רוח והוא מלא נקבים כדלקמן בסמוך, ויש מפרשים בחכמה, שהתקין מזונותיו של אדם הראשון ואחר כך בראו**".

המשך הפסיקה להלכה בשו"ע

"**וברא בו נקבים נקבים, חלולים חלולים**" - פירוש: נקבים רבים, כגון פה וחוטם ופי טבעת, וגם ברא בו אברים רבים חלולים, כמו לב וכרס ומעיים.

"**שאם יסתם אחד מהם**" - שבנקבים יש נקב אחד שהוא הפה, שכשהוא במעי אמו הוא סתום, וכשיוצא לאוויר העולם הוא נפתח, ואם כשיוצא לאוויר העולם היה נשאר סתום, לא היה אפשר להתקיים, אפילו שעה אחת. והאברים החלולים, אם היה נפתח אחד מהם, לא היה אפשר להתקיים אפילו שעה אחת. עוד יש לפרש שגבול יש לאדם שיכולים נקביו ליסתם ולא ימות, וכיון שעבר אותו הגבול אי אפשר להתקיים אפילו שעה אחת. וכיון שבכלל הנקבים הם פי הטבעת ופי האמה, ובכלל האברים החלולים, שאם יפתח אחד מהם אי אפשר להתקיים, הם כרס ומעיים, שפיר הוי שבח זה מעניין עשיית צרכיו. אפשר עוד, שמאחר שאם יוצא לנקביו ביותר, עד שאם עבר הגבול, ימות, בכלל שאם יפתח אחד מהם הוא, והוי...נמי מעניין עשיית צרכיו ממש.

"**רופא (חולי) כל בשר**" - על שם שהנקבים שברא בו להוציא פסולת מאכלו, כי אם יתעפש בבטן ימות, והוצאתו היא רפואה.

"**ומפליא לעשות**" - מפני שהאדם דומה לנוד מלא רוח, ואם יעשה אדם בנוד נקב כחודה של מחט, הרוח יוצא. והאדם מלא נקבים ורוחו משתמרת בתוכו, הרי זה פלא. ועוד יש לפרש על שום שבורר טוב המאכל ודוחה הפסולת.

ומוסיף הרמ"א בהגה: **ועוד יש לפרש שמפליא לעשות במה ששומר רוח האדם בקרבו, וקושר דבר רוחני בדבר גשמי, והכל הוא ע"י שהוא רופא כל בשר, כי אז האדם בקו הבריאות ונשמתו משתמרת בקרבו.**

משנה ברורה - כתב מספר שינויים בנוסח הברכה: "**שאם יפתם - כן היא גירסת הרמב"ם אבל גירסא שלנו ורש"י ורי"ף והרא"ש אם יפתח קודם**". "**כלומר שבנקבים - אבל מנהגינו שלא לומר אפילו שעה אחת...**"

ילקוט יוסף - בספר ילקוט יוסף סימן ו', כתב ביאור תמציתי של ברכת 'אשר יצר': "יתבונן בחכמה הנפלאה של הקב"ה שבה נעשה האדם על כל מערכותיו הגופניות, המורכבות מתאים רבים, וכל תא פועל באופן מדוייק, ויש תאים רבים המגינים על הגוף מאלפי היידקים הנכנסים לגוף בכל רגע, ועל כל זה יש להודות לקב"ה בשמחה על הטובה הזו. ומודה על מערכת העיכול שבגופו, שהיא המצילתו מכל מיני חולאים וגורמת לו שיחיה. ומזכירים בברכה זו לפני כסא כבודך, להוציא מדעת הכופרים האומרים שהקב"ה לא משגיח על העולם השפל. ומפליא לעשות, במה ששומר רוח האדם בקרבו וקושר דבר רוחני בדבר גשמי, וזאת בזכות שהוא רופא כל בשר, כי אז האדם בקו הבריאות ונשמתו משתמרת בקרבו.

סיכום: אחר "עשיית צרכים", בין "גדולים" ובין "קטנים", צריך ליטול ידיים ולברך 'אשר יצר'. חשוב שאדם ילמד את הכוונה בברכה זו ויישתדל לכוון זאת או לכל הפחות את תמצית הכוונה בכל פעם שהוא מברך את הברכה.

פינת העורך

"אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים..." (פרק ו' א') השאלה מדוע בפלה התורה את שמו של נח? משיב בספר "וחם השמש", ש"נח" הוא שמו, ונח השני הוא שיבחו - שהיה נח במעשיו - לכן יש טעם מפסיק בשם נח הראשון.

ברכות אכל הלב

מזל טוב וברכות מעומק הלב לבחור היקר דביר בן שוהם הי"ו ולכל בני משפחתו ולסבתא עליזה וסבא ניסים תפילין הכהן הי"ו לרגל הגיעו למצוות.
יהי רצון שיוצר המאורות יאיר את דרכך, וישלה ברכה והצלחה בכל מעשי ידך לטובה ותזכה לעבוד את ה' בשמחה ונחת ומתוך אהבת תורה ויראת שמים ותמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם.

ברכות אכל הלב

מזל טוב וברכות מעומק הלב לבחור היקר דביר בן שוהם הי"ו ולכל בני משפחתו ולסבתא עליזה וסבא ניסים תפילין הכהן הי"ו לרגל הגיעו למצוות.
יהי רצון שיוצר המאורות יאיר את דרכך, וישלה ברכה והצלחה בכל מעשי ידך לטובה ותזכה לעבוד את ה' בשמחה ונחת ומתוך אהבת תורה ויראת שמים ותמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם.

אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא

"שונה הלכות" – הלכה ומקורה

הגדרת צמחים שפירותיהם הם "פירות האילן"

הקדמה

כתוב במשנה במסכת ברכות דף לה. "**על פירות האילן הוא אומר בורא פרי העץ ועל פירות הארץ הוא אומר בורא פרי האדמה**". רוב סוגי פירות ברור שהגדרתם "פירות האילן", כגון: תפוחי עץ, זיתים וכדומה. מפני שגזעם חזק והם קיימים שנים רבות וכל שנה מניבים פירות ללא צורך בזריעה שנתית. גם, לגבי סוגי פירות רבים, ברור שהם "פירות הארץ", כגון: מלפפון, עגבנייה וכדומה. מפני שלצמחים אלה אין גזע ואחרי קטיף הפירות מהם, צריך לזורעם מחדש מדי שנה ושנה.

יש פירות שלא ברורה הגדרתם אם הם מ'פירות האילן', או מ'פירות הארץ' (האדמה), מפני שיש להם כמה ממאפייני פירות העץ, וכמה ממאפייני פירות האדמה, כגון תות שדה, בננה, חצילים.

בגיליונות הבאים נעיין ונחקור ונגבש הגדרות ברורות לחלוקה בין פרות שהם מין אילן שעליהם מברכים 'בורא פרי העץ', ובין פירות שהם פרי הארץ, שעליהם מברכים 'בורא פרי האדמה'. ,

מקור בתלמוד

הגמרא במסכת ברכות מ. מתארת את ההבדל בין יבול שהוא "פרי האילן" לבין יבול שהוא "פרי האדמה" כך. פירות מצמח שנותן פרי, וכאשר קוטפים ממנו את הפרי, הצמח נשאר קיים ובעתיד נותן שוב פירות נחשב ל'פירות האילן' ואילו פירות מצמח הנותן פרי, שהמאפיין אותו הוא שכאשר קוטפים את הפרי ממנו מפסיק הצמח להתקיים נחשב ל"פירות האדמה". "**...היכא מברכינן בורא פרי העץ היכא דכי שקלת ליה לפירי איתיה לגווזא והדר מפיק אבל היכא דכי שקלת ליה לפירי ליתיה לגווזא דהדר מפיק לא מברכינן עליה בורא פרי העץ אלא בורא פרי האדמה...**"

איזה חלק של הצמח צריך להישאר משנה לשנה, כדי שהצמח יחשב כאילן, והברכה על פריו תהיה 'בורא פרי העץ' – להלן שיטה אחת בראשונים.

גווזא הכוונה לגוף הצמח ענפי העץ

שיטת רש"י

בפירוש רש"י על הסוגיא הנ"ל במסכת ברכות פירש רש"י: "**גווזא – הענף של העץ**". אם כן עפ"י פירוש רש"י, אם כאשר קוטפים את הפירות נשאר הענף של העץ שעליו הם גדלו, ובכוחו להצמיח פירות חדשים, הוא "פרי אילן" וברכתו 'בורא פרי העץ'.

אולם, אם כאשר קוטפים את הפרי אין בכוחו של הענף שעליו הפירות צמחו להוציא פירות חדשים (כגון שהוא נובל), ברכתו בורא פרי האדמה.

שיטת הגאונים כפי שהובאה במרדכי

ה"בית יוסף" בסימן ר"ג מביא את דברי המרדכי בסימן קלא' שמתשובות הגאונים משמע שההבחנה בין "פרי העץ" לבין "פרי האדמה" היא כשיטת רש"י, שאם הענף שהוציא פירות בשנה זו נשאר, ואותו ענף מוציא פירות חדשים בשנה הבאה, ברכתו "בורא פרי העץ".

אולם אם הענף הוציא פירות בשנה זו ולאחר מכן יבש הענף (והגזע), ולשנה הבאה חזר וגודל משרשיו, ברכתו בורא פרי האדמה.

"...**והמרדכי (סי' קלא) כתב וזה לשונו: כתוב בתשובות הגאונים כל אילן דיבש בסיתוא וכלו גווזיה וטרפיה לגמרי בחורף והדר פארי משרשיו מברכין על פירותיו בורא פרי האדמה וכל היכא דאי שקלי לפירי איתיה לגווזא והדר מפיק פירי זהו פרי העץ...**"

מכאן פסק הרב רבי יוסי שעל תות שדה וכדומה יש לברך "פרי האדמה". ושהרב מנוח הביא לכך ראיה מדברי הירושלמי במסכת כלאים שלעיל:

"...**מכאן פסק הרב רבי יוסי דאותם תותים וכיוצא בהם שיש לברך בורא פרי האדמה והביא ה"ר מנוח (ספר המנוחה פרק ח' הלכה י') ראיה מירושלמי דמברכין על כל מיני אטד בורא פרי האדמה...**"

אומנם בהמשך כתב המרדכי שבתשב"ץ כתב שנהגו העם לברך על תות שדה 'פרי העץ', שהרי דרך הענף להתקיים ימים רבים באותה שנה וחוזר ונותן פרי לשנה הבאה ועצו מתקיים משנה לשנה (הכוונה לשורשיו שהרי רק הם נשארים משנה לשנה) וכן נהג רבינו תם.

"**אבל הר"ם (תשב"ץ קטן סימן שכב ד"ה על התותים) אומר שנהגו העם לברך עליהם בורא פרי העץ שהרי דרך הענף להתקיים ימים רבים בשנה זו והדר אתי פירי בשנה האחרת ועצו מתקיים משנה לשנה וכן נהג רבינו תם בשם אביו...**"

משמע מתשובת הגאונים שהובאה במרדכי שעל פירות מצמח בו הגזע מתייבש לגמרי, ולשנה הבאה צומח גזע חדש משורשיו , כגון תות שדה ובננה הברכה היא: 'בורא פרי האדמה'.

שבלי הלקט

גם מספר שבלי הלקט סדר ברכות סימן קס' עולה שהמאפיין של פרי העץ הוא שהוא גדל באילן שאחרי קטיפת הפרי ממנו, יגדלו בו שוב פירות, ואילו פרי הארץ גדל בצמח שאחרי קצירת הפירות ממנו הוא נובל לגמרי והוא עצמו לא יגדל שוב פירות.

צמח זה נקרא פרי הארץ ומברכים עליו בורא פרי אדמה, גם אם שורשיו נשארים ומהם צומח צמח חדש.

בהמשך שם נתן סימן נוסף עפ"י התוספתא, להבחנה בין פרי העץ לפרי האדמה והוא - כל צמח שמוציא עלים מעיקרו (ישירות מקצה השורש)הרי הוא עשב ומברכים על פירותיו בורא פרי האדמה, וכל שמוציא עלים מעצו (מגזעו ומענפיו) אילן הוא ומברכים על פירותיו בורא פרי העץ.

"**ופירות האילן יברך עליהם בורא פרי העץ...ומה הן סימני אילן שמברכין על פירותיו בורא פרי העץ אמור רבנן כל היכא דכי שקלת לפירא הדר מפיק פירא אחרינא זהו אילן ומברכין עליו בורא פרי העץ.**

וכל היכא דכד שקלת ליה לפירא מיית גילא או גווזא ולא מפיק פירא ירק הוא. ובורא פרי האדמה מברכין עליו.

ותניא בתוספתא כל שמוציא עלין מעיקרו עשב הוא ובורא פרי האדמה מברכין עליו וכל שמוציא עלין מעצו אילן הוא ובורא פרי העץ מברכין עליו.

וכתב רבינו חננאל ז"ל ראינו לרבותינו הגאונים שאמרו משום רבותיהם ז"ל כל אילן דבסיתויא נתרי טרפי ופיישין גווזיה ועיילין מיא בגווזיה ומפיק טרפיה מן גווזיה אילן הוא ומברכין על פירותיו בורא פרי העץ אבל מאן דיביש בסיתויא וכלי גווזיה וטרפיה לגמרי והדר פארי משרשיו כגון מוזי (הכוונה לפרי הבננה) בורא פרי האדמה..."

שיטת הגאונים כמובא ברדב"ז

גם בשו"ת רדב"ז חלק ג' סימן תקלא' כתב שרש"י פירש כמו הגאונים את הגדרת צמח כאילן לצורך הברכה.

"...**ורש"י ז"ל פירש גוזא ענף של עץ והדר מפיק פירא אחרינא משמע שהוא מפרש כפי הגאונים שכתבו כל אילן דיבשין טרפוי בסיתוא וכלו לגמרי גוזיה וטרפיה והדר פארי משרשין דיליה מברכין עליו בורא פרי האדמה.**

וכן כתב רבינו האיי גאון ז"ל ואכתוב אותו בסמוך ונפקא מינה בין שני הפירושים לתותים הגדלים בסנה וכיוצא בהם כי לדעת ר"י ז"ל והרא"ש ז"ל והרמב"ם ז"ל מברכין עליהן בורא פרי העץ ולשיטת הגאונים ז"ל בורא פרי האדמה..."

גם מדברי הרדב"ז משמע שלפי דעת הגאונים, על פירות מצמח בו הגזע מתייבש לגמרי, ולשנה הבאה צומח גזע חדש משרשיו, כגון תות שדה ובננה הברכה היא: 'בורא פרי האדמה'.

שם ומשפחה _____

פרשת נח

נח בונה תיבה ומציע לרשעי הדור לחזור בתשובה

מאה ועשרים שנה עסק נח בבנין התיבה ובכל אותם שנים שאלו אותו בני דורו מדוע אתה מכין תיבה? ענה להם נח - בגלל העבירות הרבים שאתם עושים, הקב"ה עומד להביא מבול על העולם ולמחות אותו. אולם אם תחזרו בתשובה, ינחם ה' על מחשבתו, ולא יביא עליכם את מי המבול וכך תינצלו. דבריו לא עשו עליהם רושם, הם לעגו לו והמשיכו ברשעתם. נח לא התייחם ללעג והמשיך לבנות את התיבה. עברו מאה ועשרים שנה, והתיבה הייתה מוכנה. אומנם הייתה זו תיבה גדולה וענקית, אולם רק בנם יכלה להכיל חלק מכל סוגי החיות ומזונותיהם לשנה שלימה.

תחילה התעכב המבול מלבוא, כשראו זאת רשעי הדור, החלו מלגלגים על נח. הם לא ידעו שאותו יום י' בחודש חשוון, נפטר מתושלח, סבו של נח, ומפני שהיה צדיק גדול, עיכב ה' את המבול עד אחרי קבורתו ושבעת ימי האבל - ימים אלו, היו הזדמנות אחרונה לרשעי הדור לחזור בתשובה. אנשי הדור לא חזרו בתשובה, ולכן החל נח להכנס אל התיבה, את החיות ומזונותיהם, רשעי הדור איימו לשבור את התיבה ולהרוגו, אם ינסה להיכנס אל התיבה. אולם ה' אמר - "אני מכנים אותו לעיני כולם ונראה אם יצליחו לפגוע בו".

המבול יורד על הארץ ומוחה את כל בעלי החיים

אכן נח נכנס לתיבה - "בעצם היום הזה" כלומר ביום ולא בלילה, לעיני כולם ולא בסתר. וביז' בחשוון, משנכנסו כולם, החל המבול. בתחילה ירד גשם קל, שהלך והתגבר. אם היו רשעי הדור חוזרים בתשובה, היה ה' הופך את הגשמים לגשמי ברכה, אולם היות ולא חזרו בתשובה, סגר נח את דלת התיבה, הגשמים הפכו לגשמי זעף, ונפתחו גם מעיינות התהום.

החל לרדת מבול שמחה את כל אשר על פני האדמה – רק הדגים, וכל מי שהיה בתיבה ניצל. בא' בסיוון, כעבור מאה ותשעים ימים מתחילת הגשמים, החל לפחות גובה המים וביז' בסיוון, נחה התיבה על הרי אררט, ובחודש אב נראו ראשי ההרים. כעבור ארבעים יום שלח נח את העורב, לראות אם קלו המים, אולם העורב לא עשה את שליחותו.

נח התאכזב ממנו, ושלח כעבור שבעה ימים את היונה. היונה חזרה מיד, כי לא מצאה מקום לנוח. כעבור שבעה ימים שוב שלח את היונה, אשר חזרה אליו ובפיה עלה זית, מארץ ישראל, שלא הושחתה במבול. שבעה ימים אחרי כן שלח נח שוב את היונה, היונה לא שבה, וכך ידע נח שקלו המים. נח המתין לציווי מה' ואז יצא עם משפחתו והדבר הראשון שעשה היה מזבח עליו הקריב קורבנות תודה לה' מבעלי החיים הטהורים.

שאלות מהפרשה

שאלות לכיתות א' עד ג' (חלקן מאוצרות התורה)

1. כמה זמן נמשכה עבודת בנית התיבה?

א. שנה. ב. עשר שנים. ג. מאה שנה. ד. מאה ועשרים שנה.

2. מה עשה נח מיד אחרי שיצא מהתיבה?

א. בנה מזבח והקריב עליו קורבנות לה'. ב. שתה יין והשתכר.

ג. נח מהעבודה הקשה בתיבה. ד. הסתובב ובדק את נזקי המבול.

3. מתי ועל איזה הר נחה התיבה בסוף המבול?

א. בא' תשרי על הרי אררט. ב. ביז' סיוון על הרי אררט.

ג. בא' תשרי על הרי האלפים. ד. ביז' סיוון על הר המוריה.

4. איזה מארבעת עונות השנה מוזכרות בפרשה נח?

א. ארבע העונות: סתיו, חורף, אביב וקיץ. ב. שתי עונות: קיץ וחורף.

ג. שתי עונות: אביב וסתיו. ד. העונות לא מוזכרות בשם אלא: קור וחום.

שאלות עפ"י רש"י כיתות ד' עד ח'

5. "ויסגור בעדו" (פרק ז') מפני מה סגר ה' בעדו?

א. להגן עליו מבני דורו שרצו להורגו. ב. להגן עליו מפני מי המבול.

ג. כדי שלא יתחרט ויצא מהתיבה. ד. תשובות א' וב' נכונות.

שאלות עפ"י רש"י כיתות ד' עד ח' (המשך)

6. "...וְחָם הוּא אֲבִי כְּנָעַן" (פרק ט') למה התורה ציינה זאת?

א. היה ספק מיהו אביו. ב. להבהיר מדוע קולל כנען על מעשה חם.

ג. לרמוז שגם חם היה רע כמו כנען. ד. לרמוז שנולד בתיבה.

7. "...בְּיָמָיו נִפְלְגָה הָאָרֶץ וְשֵׁם אָחִיו יָקְטָן" (פרק י') מדוע נקרא יקטן?

א. היה עניו ומקטין את עצמו. ב. בימיו קטנו שנות חייהם של בני אדם.

ג. היה בעל גוף קטן ביחס לבני דורו. ד. תשובות א' וב' נכונות.

8. למי ניתן השבח 'צדיק'? (פרק ו')

א. למי שמקיים את כל המצוות. ב. למי שיודע את כל התורה.

ג. למי שמוכיח אחרים ומחזירם בתשובה. ד. למי שעושה מעשים טובים.

שאלה עפ"י פירוש הרמב"ן - כיתות ה' עד ח'

9. "...את שם את חם ואת יפת" (ו') מה למדים מסדר כתיבתם בתורה?

א. ששם הבכור ויפת הצעיר. ב. שחם ויפת היו תאומים.

ג. ששם המעולה שבהם. ד. תשובות א' ו- ג' נכונות.

שאלה עפ"י פירוש הרמב"ן - כיתות ה' עד ח'

10 . מדוע ברח תרח עם בניו דווקא לחרן? (פרק י"א)

א. כי נמרוד לא מכיר את שפתם. ב. רצה להגיע לכנען ועצר בחרן למנוחה.

ג. כי לשם גורש ע"י נמרוד. ד. רצה להגיע לכנען אך אהב את חרן.

התשובות הנכונות לפרשת וזאת הברכה:

1- ג' 2- ב' 3- ב' 4- ד' 5- ג' 6- א' 7- א' 8- ג' 9 - א' 10- א'

(ויחי תשעה') (שיעור 521)

לימוד פורה ומהנה

מי שברך אבותינו אברהם, יצחק ויעקב, דוד ושלמה, אליהו ואלישע הוא יברך וישמור וינצור וירומם וינשא את **מרדכי ויהודית גורי** הי"ו ומשפחתם - מלך מלכי המלכים ברחמיו ישמרם ויחיהם ומכל צרה ונזק יצילם, ויאריך ימיהם בטוב ושנותיהם בנעימים, בכל אשר יפנו ישכילו וכל אשר יעשו יצליחו ויתקיים בהם מקרא שכתוב: **"ויתן לך האלוקים מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש...ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך"** וכן: **"יברכך ה' וישמרך, יאר ה' פניו אליך ויחונך, ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום".**